

Zofia Czapiga  
Uniwersytet Rzeszowski

RZECZOWNIKI ODCZASOWNIKOWE Z FORMANTEM  
ZEROWYM W PRZYCZASOWNIKOWEJ POZYCJI W TEKSTACH  
NAUKOWYCH JĘZYKA POLSKIEGO I ROSYJSKIEGO

Nominalizacja to „żywy, należący do gramatyki danego języka proces imiennej, a więc wtórnej formalizacji konkretnej struktury predykatowo-argumentowej”<sup>1</sup>. Implikuje ona zmianę charakterystyki syntaktycznej w stosunku do primarnej formalizacji w wyrażeniu zdaniowym w zasadzie bez zmiany charakterystyki semantycznej: *sygnał przebiega — przebieg sygnału*.

Dewerbatywy, w tym także derywaty z formantem zerowym (w skrócie  $\emptyset$ ), jako nazwy nieprzedmiotowe, jak i inne rzeczowniki, zajmują pozycję przyczasownikową, pełniąc funkcję wyrażenia argumentowych. Chodzi tu o wprowadzenie struktury predykatowo-argumentowej A w pozycję i funkcję argumentu struktury predykatowo-argumentowej B: *X potwierdził wybór opcji — X potwierdził, że wybiera (wybrał) opcję...*

Termin *argument nieprzedmiotowy* odnosi się do płaszczyzny semantycznej i oznacza, że składnikami treści wyrażenia, które jest jego wykładnikiem w strukturze powierzchniowej, musi być jakiś predykat i implikowane przez niego argumenty. Dewerbatyw oznacza nie konkretny przedmiot (obiekt), na który ukierunkowana jest czynność, ale sytuację<sup>2</sup>. Argumenty nieprzedmiotowe zwane są także zdarzeniowymi lub propozycjonalnymi. Argumenty nieprzedmiotowe to „podstawowe struktury predykatowo-argumentowe wraz z ich wewnętrzną temporalizacją wyrażającą stosunek czasowy ich treści do treści predykatu wyższego rzędu, przy którym zajmuje pozycję argumentowe”<sup>3</sup>. Tradycyjna gramatyka traktuje je jako obiekt czynności,

<sup>1</sup> *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Red. Z. Topolińska. Warszawa 1984, s. 355. Zob. także: E. В. Падучева: *О семантике синтаксиса*. Москва 1974, s. 193–195; В. Г. Гак: *Номинализация сказуемого и устранение субъекта*. В кн.: *Синтаксис и стилистика*. Москва 1976, s. 85–102.

<sup>2</sup> И. В. Космарская: *Наблюдения над приглагольным девербативом*. В кн.: *Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста*. Москва 2002, s. 215.

<sup>3</sup> *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Red. K. Polański. Wrocław 1993, s. 54.

dopełnienie na podstawie postawionego pytania przypadków zależnych. Jednak zależności między czasownikiem a dewerbatywem są inne. Dewerbatyw przy czasowniku nie jest tylko rozwinięciem czasownika, realizującym związek grupy wyrazowej. Świadczy o tym przede wszystkim fakt, że dewerbatyw pojawia się przy określonym wąskim kręgu czasowników. Zapelnienie pozycji argumentowej leksyką propozycjonalną jest jednym ze sposobów rozbudowy semantycznej struktury zdania poprzez wzbogacenie perspektywy subiektywno-predykatywnej wypowiedzenia w ramach elementarnej semantycznej struktury zdania<sup>4</sup>. Innymi słowy, funkcja semantycznego wzbogacenia struktury zdania jest związana z propozycjonalnym charakterem semantyki omawianego członu zdania, czyli złożoność semantyczna pozostaje w ścisłym związku z właściwościami leksykalnymi komponentów danej struktury składniowej<sup>5</sup>. Doskonale ujmuje charakter dewerbatywu, zwłaszcza pod kątem jego funkcji strukturotwórczych, Iskra Kosmarska: „девербатив — неизосемическая синтаксическая единица, которая служит для усложнения элементарной модели предложения, для уплотнения, концентрации его смысла, структурно-семантического обогащения его, для создания полипредикативности конструкций”<sup>6</sup>.

Różnice w semantyce kategorialnej rzeczowników abstrakcyjnych i konkretnych determinują istotne różnice również w ich statusie syntaktycznym. Podstawowa funkcja składniowa rzeczowników konkretnych to funkcja obiektu i subiekta. Dewerbatyw natomiast może zajmować pozycję obiektu i subiekta czynności, ale w żaden sposób nie może pełnić tych funkcji, ponieważ czynność nazwana przez dewerbatyw nie może wykonywać czynności i nie może być rozwijana przez czynność<sup>7</sup>. Przyczasownikowa pozycja dewerbatywu z formantem zerowym implikuje sytuację pozostającą w określonej zależności w stosunku do głównego predykatu. Tak zlokalizowany dewerbatyw stanowi dodatkową, implicytną predykcję (propozycję<sup>8</sup>). Jest to podstawowy warunek uznania dewerbatywu za potencjalny predykat:

<sup>4</sup> М. А. Кормилицина: *Семантически осложненное (полипропозитивное) простое предложение в устной речи*. Саратов 1988, s. 137.

<sup>5</sup> В. П. Казаков: *Синтаксис имен действия*. Санкт-Петербург 1994, s. 32.

<sup>6</sup> И. В. Космарская: *Наблюдения...*

<sup>7</sup> Тамże, s. 211.

<sup>8</sup> W składni semantycznej propozycja rozumiana jest zarówno jako typowe orzeczenie o rzeczywistości (por. В. Е. Белошাপкова: *Синтаксис*. В кн.: *Современный русский язык*. Ред. В. Е. Белошاپкова. Москва 1989, s. 86–95), jak również szerzej — jako oznaczenie w mowie sytuacji, zdarzenia (por. Л. Л. Касаткин, Е. В. Клобуков, П. А. Лекант: *Краткий справочник по современному русскому языку*. Москва 1991, s. 334). Wg *Синтаксического словаря* komponent propozycjonalny (пропозитивный) to „компонент, выраженный отвлеченным именем или непредикативными формами глагола”. Zob. Г. А. Золотова: *Синтаксический словарь: Репертуар элементарных единиц русского языка*. Москва 1988, s. 431.

funkcjonuje on obok wyrażenia predykatywnego, z którym razem tworzy semantycznie rozbudowane zdanie pojedyncze. Plan modalno-czasowy propozycji pozostaje w ścisłym związku z planem modalno-czasowym głównego związku predykatywnego, np.:

Lampka *sygnalizuje przejazd* wózka (i)<sup>9</sup> = Lampka sygnalizuje, że wózek przejeżdża.

Dewerbatyw *przejazd* charakteryzuje się realną modalnością, oznacza czynność równoczesną z czynnością — głównym predykatem zdania *sygnalizuje*. Zdanie ma więc charakter polipredykatywny, ale polisubiektywny, bowiem główny subiekt *lampka* nie pokrywa się z subiektem propozycji (dodatkowego predykatu) *wózek*.

Podobne rozłożenie subiektów ma miejsce w tekście rosyjskim:

Один мощный сервер *может обслуживать запросы* большого количества пользователей. (i) = Один мощный сервер может обслуживать то, что запрашивает / будет запрашивать большое количество пользователей.

Sporadycznie w badanych tekstach nauk ścisłych zdanie z przyczasownikowym dewerbatywem ma charakter monosubiektywny, czyli główny subiekt jest tożsamy z subiektem propozycji:

Полученный первоначально неправильный результат (обратный код числа  $-11_{10}$  вместо обратного кода числа  $-10_{10}$ ) компьютер *исправляет переносом* единицы из знакового разряда в младший разряд суммы. (i) = компьютер исправляет + компьютер переносит единицы...

**Ответы** на какие вопросы мы *ожидаем получить*, изучая экзотические ядра? (f) = мы ожидаем того, как мы ответим...

W zdecydowanej większości przypadków w tekstach naukowych ma miejsce specyficzna depersonifikacja oraz „ukrywanie” agensów. Potencjalnie subiektem/agensem może być dowolna jednostka. Por.:

Zapisując funkcję w postaci skróconej iloczynu, *należy pamiętać* [...] o odpowiedniej **zamianie** operatorów (wzór Shannona) (i) = należy pamiętać o tym, żeby odpowiednio zamieniać operatory.

Niezbędny **udźwig** żurawia Q *określa się jako udźwig* najcięższego elementu prefabrykowanego przewidzianego do zmontowania. (n)

Более глубокое понимание механизма взаимодействия двух сложных ядер *помогает в поиске* оптимальных способов синтеза экзотических и сверхтяжелых ядер. (f) = Более глубокое понимание механизма вза-

<sup>9</sup> Materiał badawczy został zaczerpnięty z tekstów nauk ścisłych, z opracowań podręcznikowych z zakresu fizyki, informatyki i telekomunikacji: M. Gotfryd: *Podstawy telekomunikacji*. Rzeszów 2005 (skrót t); *Sterowniki mikroprocesorowe*. Red. Z. Świder. Rzeszów 2002 (skrót i); Б. С. Ишханов, Э. И. Кэбин: *Физика* <<http://nuclphys.sinpmsu.ru/~23k>> (skrót f); *Информатика* <[http://book.kbsu.ru/theory/chapter2/1\\_2\\_9.html](http://book.kbsu.ru/theory/chapter2/1_2_9.html)> (skrót i) oraz z innych tekstów naukowych dobieranych z internetu (skrót n).

имодействия двух ядер помогает, если / когда ищутся оптимальные способы синтеза...

**Помимо двух** рассмотренных **подходов** к определению количества информации, *существуют* и другие. (i)

Jak widać, subiekt semantyczny jest tu abstrakcyjny, uogólniony, jako że brakuje jego gramatycznego wykładnika. Z szerszego jednak kontekstu zwykle można się domyślić, kto jest subiektem propozycji. Jest to więc pozorna nieobecność subiektu. Nie zawsze jednak możliwe jest wskazanie konkretnej jednostki, zwłaszcza kiedy subiekt jest uogólniony: *oni* — użytkownicy sieci komputerowej, telekomunikacji itp., np.:

**Wyboru** wejścia *dokonyje się* za pomocą klawiszy KE7, KE8. (i)

**Связь** между выходом z и входами x и y схемы *записывают* следующим образом:  $z = \overline{x \cdot y}$  где  $\overline{x \cdot y}$  читается как „инверсия x и y”. (i)

Dewerbatywy w ogóle pojawiają się przy czasownikach wybranych grup semantycznych<sup>10</sup>, a badane w tekstach naukowych dewerbatywy z formantem zerowym (∅) z uwagi na swoją specyfikę jeszcze bardziej zawężają ten krąg. Są to głównie następujące grupy semantyczne czasowników:

1) Czasowniki-kompensatory<sup>11</sup>. Nie pełnią one samodzielnej funkcji składniowej w zdaniu, lecz uczestniczą w transpozycji środków bezpośredniej nominacji na środki nominacji pośredniej, kompensując brakujący kategoriałno-składniowy element znaczenia: *odczytują dane — prowadzą odczyt danych*. Podstawowe znaczenie czynności przekazywane jest dewerbatywem, natomiast kompensator wspomaga to znaczenie oraz wyraża niezbędne właściwości gramatyczne czasownika, pozwalające całemu wyrażeniu pełnić funkcję predykatywną. Por.:

Gdyby teraz **nadać nazwę** (NAME) i **przejąć do obsługi** procesu (RUN), to wejścia analogowe i binarne zostaną wyzerowane [...] (i)

W protokole CAN wszystkie urządzenia **mają** równorzędny **dostęp** do magistrali. (i)

В упаковке сделаны с двух сторон радиальные прорези, через которые головки считывания/записи накопителя **получают доступ** к диску. (i)

На **смену** технологии CD-ROM стремительно **идет** технология цифровых видеодисков DVD. (i)

<sup>10</sup> Zob. m.in.: Z. Czapięga: *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*. Rzeszów 2003, s. 40–54; И. В. Космарская: *Наблюдения...*, s. 211–215; P. Adamec: *Очерк функционально-трансформационного синтаксиса современного русского языка*. Praha 1975.

<sup>11</sup> Zob. klasyfikację czasowników w: Г. А. Золотова: *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*. Москва 2001, s. 156–168; Г. А. Золотова, Н. К. Онипенко, М. Ю. Сидорова: *Коммуникативная грамматика русского языка*. Москва 1998, s. 59–80.

Czasowniki-kompensatory to typ czasowników niepełnosemantycznych, które tworzą predykat razem z abstrakcyjnymi nazwami czynności, stanu, jakości. Wartość kategoriałno-semantyczna predykatu spoczywa na rzeczowniku odczasownikowym z  $\emptyset$ , natomiast czasownik dodatkowo werbalizuje znaczenie procesu lub cechy i wyraża formalno-gramatyczne znaczenie predykatu. Wyróżnione konstrukcje analityczne łatwo dają się zamienić na prostą formę predykatywną: *nadać nazwę* — *nazwać, przejść do obsługi* — *obsługiwać, mają dostęp* — *dostępują, получают доступ* — *доступают, идет на смену* — *сменяет*.

2) Czasowniki kauzatywne oznaczające powodowanie wykonania czegoś, czyli oznaczające wpływ na osobę lub przedmiot, w rezultacie czego osoba wykonuje czynność, doświadcza stanu, a przedmiot zmienia swój stan, jakość, właściwość (*wymuszać co, powodować co, pozwalać na co, вызывать что, порождать что, обеспечивать что, ослаблять что*):

Funkcja biblioteczna *io\_update()* powoduje [...] **odbiór** komunikatu z obecnym stanem klawiszy i wejść sygnału z obiektu. (i)

Podstawową zaletą tego trybu transmisji jest to, że *pozwała na długie odstępy* pomiędzy znakami. (i)

Результаты Девиса вызвали целый **поток** различных объяснений. (f)

В псевдокоде не приняты строгие синтаксические правила для записи команд, присущие формальным языкам, что *облегчает запись* алгоритма на стадии его проектирования [...] (i)

Czasowniki kauzatywne wyspecjalizowały się w wyrażaniu zależności kauzatywnych przy nazwach nieprzedmiotowych (nazwach czynności, procesów, stanów): *powodować przepływ, odbiór, przegrzew; облегчает запись, выбор, поиск*. Z punktu widzenia składni semantycznej zdania z czasownikami kauzatywnymi są zdaniami polipredykatywnymi, polisubiektywnymi: *X powoduje, że Y przepływa; X облегчает то, что Y записывает*.

3) Czasowniki-komplikatory (konnektory)<sup>12</sup>. Są to predykaty stosunku logicznego, wyrażające współzależność między zjawiskami, zdarzeniami, faktami (*prowadzi do; zależy od, warunkuje co, ведет, приводит к чему, определяет что, обуславливает что, обеспечивает что*):

<sup>12</sup> Czasowniki-komplikatory (компликативные глаголы) wg Galiny Zołotowej to „неакциональные глаголы, вербализующие логическую связь между пропозициональными компонентами полипредикативного предложения”. Zob.: Г. А. Золотова: *Синтаксический словарь...*, s. 431. Do tej kategorii semantycznej włącza ona czasowniki tworzące konstrukcje kauzatywne, autoryzacyjne oraz wyrażające zależności między zjawiskami, sytuacjami. Zob. także *Коммуникативные аспекты русского синтаксиса*. Москва 2001, s. 167. Termin *коннектор (коннектор)* używany jest m. in. w pracach: В. П. Казаков: *Синтаксис имен действия...*; М. А. Кормилицина: *Семантически осложненное...*; Т. В. Шмелева: *Семантический синтаксис*. Красноярск 1988.

Modulacja PSK *polega na* skokowych **zmianach** fazy fali (pod)nośnej o 180 stopni, z zachowaniem jej stałej amplitudy i częstotliwości. (t)

W układach kombinacyjnych zmiana stanu wyjść *jest* bezpośrednim *następstwem* **zmiany** stanu wejść [...] (i)

Каждый из путей *ведет к* общему **выходу**, так что работа алгоритма будет продолжаться независимо от того, какой путь будет выбран. (i)

**Shift** (регистр) — *обеспечивает смену* регистра клавиш (верхнего на нижний и наоборот) [...] (i)

Uznanie pełnoznacznosci konnektorów (w odróżnieniu od czasowników posiłkowych) pozwala traktować je jako jeden z głównych komponentów. Zdaniem Galiny Zolotowej konnektor pełni funkcję zdaniotwórczą (предидирующий компонент предложения), a rozwijający zależny człon nominalny — funkcję rozbudowy podstawowej struktury zdania (роль усложнителя)<sup>13</sup>. Z drugiej jednak strony kompletność strukturalno-semantyczna modelu zdania z pominięciem dewerbatywu budzi wątpliwości: *modulacja PSK polega...; zmiana stanu wyjść jest następstwem...; каждый из путей ведет...; shift (регистр) обеспечивает...* W zdaniach bowiem z konnektorami obligatoryjne jest wyrażenie obu propozycji<sup>14</sup>. Zdania tego typu zajmują sferę przejściową między zdaniem pojedynczym rozbudowanym (polipredykatywnym) a złożonym. W ich strukturze semantycznej konnektory sygnalizują zależności przyczynowo-skutkowe z różnych pozycji: od przyczyny do skutku (*приводить, привлечь, предопределять*) bądź od skutku do przyczyny (*объясняться, определяться, следовать*). Innymi słowy, wyrażają one logiczną propozycję, odzwierciedlającą rezultaty operacji mentalnych.

4) Czasowniki oznaczające prezentację, demonstrowanie, przekaz informacji o fakcie (*показать co, представить co, иллюстрировать co*):

**Przebiegi** funkcji Bessela pierwszego rodzaju rzędów 0–4 *pokazano* na rys. 4.4. (t)

[...] drugi składnik prawej strony tego wyrażenia *przedstawia* **przebieg** o wysokiej częstotliwości [...] (t)

Typowym dla prezentacji polskim konstrukcjom z formą osobową na *-no*, konotującym dodatkowy argument, w języku rosyjskim odpowiadają zdania, w których ekwiwalent dewerbatywu zajmuje pozycję głównego argumentu, jednak subiekt także nie jest wskazany:

**Przeglądu** filtrów o filtracji głównie elektrycznej *dokonano* opierając się na podziale przetworników. **Обзор** фильтров, в основном с электрической фильтрацией, *сделан* на базе классификации преобразователей. (n)

<sup>13</sup> Г. А. Золотова: *Синтаксический словарь...*, s. 137.

<sup>14</sup> В. П. Казаков: *Синтаксис имен действия...*, s. 34.

W pracy *przedstawiono* wyniki **badania** analogowych. В работе *представлены результаты* модельных опытов. (n)

5) Czasowniki egzystencjalne. Oznaczają one istnienie faktów, zdarzeń, procesów (*jest, są, występują, są zawarte, mają się, są, są, są*):

Podczas transmisji polecenia [...] pole funkcji *zawiera* [...] **odczyt** zespołu rejestrów, **odczyt** statusu, **zapis** rejestrów. (i)

Głowica *posiada* pojedynczą dźwignię blokady, **obrót** poziomy 360 stopni oraz **pochył** w pionie w zakresie od  $-90^\circ$  do  $+90^\circ$ . (n)

В **составе** процессора *имеется* ряд специализированных дополнительных ячеек памяти, называемых регистрами. (i)

[...] что программа *состоит из набора* команд, которые выполняются процессором автоматически друг за другом в определенной последовательности. (i)

Czasowniki egzystencjalne z osłabionym znaczeniem leksykalnym potwierdzają obecność / nieobecność nazwanych pojęć, zdarzeń, faktów w określonej przestrzeni oraz urealnienie pewnych faktów: = *w polu funkcji jest / znajduje się* **odczyt** zespołu rejestrów, **odczyt** statusu, **zapis** rejestrów; *ряд ячеек имеется / есть в составе процессора*. Usunięcie członu nominalnego czyni zdanie komunikacyjnie niekompletnym, co świadczy o doniosłości tego członu w strukturze zdania (\*Głowica *posiada*; \*programma *состоит*).

6) Predykaty oznaczające możliwość, konieczność realizacji jakiegoś faktu lub fazę tej realizacji (*można uzyskać zmiany*). Pojawiają się tu modyfikatory modalne i fazowe, które funkcji składniowej nie pełnią samodzielnie, lecz w połączeniu z bezokolicznikiem:

Wielkością wyjściową obiektu jest parametr, którego wartość *pozwała wnioskować o przebiegu* procesu ( $y$  na rys. 4.2). (i)

Znając transmitancję układu, *można obliczyć przebieg* odpowiedzi  $y(t)$  na dowolne wymuszenie  $u(t)$ , korzystając z zależności [...] (i)

Диски CD-МО *можно* многократно *использовать для записи*. (i)

Один мощный сервер *может обслуживать запросы* большого количества пользователей. (i)

Czasowniki modalne i fazowe nie są samodzielnymi członami zdania, lecz modyfikatorami predykatu, łącznie z którym zapowiadają możliwość realizacji czynności, faktu: *wartość x pozwala wnioskować o tym, jak przebiega proces...*; *диски CD-МО можно многократно использовать для того, чтобы на них записывать...*

7) Predykaty oznaczające odniesienie jakościowego charakteru głównego argumentu do argumentów zależnych — zdarzeń, procesów:

[...] a Q *jest dobrocią* tego **obwodu**. (t)

В **уkładzie** tym *jest ważne*, aby obecność filtra nie wpływała na pracę samego prostownika [...]. (t)

Размер атома определяется размерами его электронной оболочки и составляет  $\sim 10^{-8}$  см, что в десятки тысяч раз *превышает размер* атомного ядра. (f)

Универсальная установка *проста и надежна в работе*, имеет малый вес, мобильна, оснащена легким, удобным в работе индуктором [...] (n)

Przysądżanie cechy jakościowej nazwanemu bądź nienazwanemu subiekтови dokonuje się poprzez odniesienie do innego argumentu: *Q jest dobrocią tego, co obwodzi; X jest podobny do przekroju = do tego, co jest przekrojone*. Są to głównie predykaty imienne.

8) Czasowniki mentalne. Sygnalizują one umysłową percepcję zdarzeń, procesów:

Zapisując funkcję w postaci skróconej iloczynu, *należy pamiętać* [...] o odpowiedniej **zmianie** operatorów. (i)

Założmy ponadto, że **przebieg** sygnału wejściowego *znamy* tylko w zakresie czasu (to, t) [...] (i)

Если в составе атомного ядра нет электронов, то откуда же берутся электроны, которые *наблюдаются при* радиоактивном **распаде** ядер? (f)

С помощью изотопической инвариантности сильных взаимодействий в дальнейшем *удалось предсказать* массы и электрические **заряды** некоторых новых элементарных частиц. (f)

W tekstach naukowych subiekt percepcji umysłowej rzadko bywa wskazywany na powierzchni.

8) Czasowniki identyfikujące, kwalifikujące zjawiska, pojęcia (co do rodzaju, postaci):

Уkładem przełączającym (automatem cyfrowym) *nazywamy* **układ** służący do przetwarzania sygnałów dwuwartościowych (binarnych). (i)

**Obrót** w lewo [...] *uważa się za obrót* w kierunku dodatnim [...] (t)

Такой язык *принято называть* языком программирования, а **запись** алгоритма на этом языке — программой для компьютера. (i)

K основным функциям сетевых ОС *относят*: **защиту** от несанкционированного доступа [...] (i)

Są to typowe dla stylu naukowego konstrukcje stanowiące swego rodzaju definicje pojęć, procesów bądź dające ich klasyfikację.

Jak widać, w tekstach naukowych dewerbatyw z  $\emptyset$  odnosi się głównie do czasowników nieakcjonalnych, tj. takich, które nie nazywają czynności desygnatu, lecz w rodzaju czynności przejawia się istnienie desygnatów, pojęć, ich zależności, stany i właściwości<sup>15</sup>. Czasowniki akcjonalne w badanym materiale nazywają percepcję mentalną oraz wszelkie operacje logiczne. W tekstach naukowych czasowniki nazywające konkretne czynności fi-

<sup>15</sup> Tamże, s. 159.



zyczne odnoszące się do argumentu (obiektu) konkretnie wskazanego lub domyślnego subiektu w zasadzie pojawiają się sporadycznie. Wiąże się to ze specyfiką stylu naukowego, z jego abstrakcyjnym charakterem, z zasadniczą funkcją nauki „dążącej do uogólnień, operującej pojęciami i odwołującej się do rozumu, nie do wyobraźni i uczuć”<sup>16</sup>. Akty komunikacji naukowej nastawione są na nominację działań, zdarzeń, procesów. Używane leksemy oznaczające pojęcia i czynności abstrakcyjne, uwypuklające stosunki między pojęciami, pełnią przede wszystkim funkcję narzędzia myśli.

Reasumując, należy podkreślić, że prymarną funkcją dewerbatywów jest rozbudowa struktury zdania pojedynczego poprzez wprowadzenie do niej obok głównego związku predykatywnego dodatkowej jednostki, będącej zależną propozycją. Wyrażenie propozycji dewerbatywem z  $\emptyset$  realizuje się w oparciu o ograniczony krąg czasowników pełnosemantycznych. Powstałe w ten sposób zdania polipredykatywne łatwo transformują się w zdania złożone, natomiast zdania z czasownikami niepełnosemantycznymi takiej transformacji nie dopuszczają. Formalnie pojedyncze zdania z dewerbatywami są semantycznie złożone, co jest niezwykle istotne w stylu naukowym, w którym chodzi o przekaz jak największej porcji informacji w możliwie zwartej, zwartej formie<sup>17</sup>. Rozwój stylu naukowego demonstruje tendencję do kompresji mowy naukowej, związanej ze zwiększeniem pojemności znaczeniowej i ekonomiczności środków jej wyrażania. Nastąpiła aktywizacja zdań pojedynczych w tekstach naukowych: wyrażają one te same znaczenia, które może wyrażać zdanie złożone, przy czym dochodzi do wyraźnego zwiększenia rozmiaru zdania pojedynczego<sup>18</sup>. Mimo swej długości zdania tekstów naukowych zwykle są przejrzyste i jasne. Por. następujące zdanie z rosyjskiego tekstu informatycznego:

Он (Norton Commander — Z. Cz.) обеспечивает: создание, копирование, пересылку, переименование, удаление, **поиск** файлов, а также изменение их атрибутов; **просмотр** текстовых файлов; [...] **запуск** программ; поддержку межкомпьютерной **связи** [...] (i)

Nominalizacje odczasownikowe są tu bardzo wygodnym środkiem formalizacji struktury predykatowo-argumentowej: każdy dewerbatyw to implicytna jednostka predykatywna, stąd przekazanie tej informacji w formie

<sup>16</sup> H. Kurkowska, S. Skorupka: *Stylistyka polska. Zarys*. Warszawa 1964, s. 271.

<sup>17</sup> O cechach stylu naukowego zob. m.in.: S. Gajda: *Funkcjonowanie leksyki we współczesnym polskim tekście naukowym*. W: *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*. Wrocław 1978, s. 99–101; B. H. Прохорова: *Русская терминология (лексико-семантическое образование)*. Москва 1996.

<sup>18</sup> Г. Н. Акимова: *Новые явления в синтаксическом строе современного русского языка*. Москва 1982, s. 37–43. O sferze przejściowej między zdaniem pojedynczym a złożonym zob. m.in.: В. В. Бабайцева: *Явления переходности в грамматике русского языка*. Москва 2000, s. 517–521.

odrębnych zdań bardzo powiększyłyby rozmiar wypowiedzenia i uczyniłyby trudnym w odbiorze. (Por.: *Norton Commander обеспечивает то, что файлы создаются, файлы копируются, файлы можно пересылать, можно их переименовать, можно их удалять, можно искать файлы, а также изменять их атрибуты, можно просматривать текстовые файлы, можно запускать программы, можно поддерживать то (тот факт), что компьютеры связываются (связаны) между собой [...]*). Niedopuszczalność tego typu wypowiedzeń sprawia, że w tekstach naukowych szeroko używane są nominalizacje, przy czym przeważają formacje na *-nie*, *-ka*; *-nie*, *-ka*, a w tekstach nauk ścisłych nierzadkie są również formacje z  $\emptyset$  jako specjalistyczne terminy naukowe. Nagromadzenie jednorodnych członów zdania sprzyja przekazowi większej porcji informacji, dopuszcza możliwość dodatkowego rozwinięcia treści, ponieważ człony jednorodne mają swoje określniki, a to w konsekwencji zwiększa szereg potencjalnych jednostek predykatywnych. Nasycenie informacyjne tekstu zależy nie tylko od leksykalno-morfologicznej postaci członów jednorodnych, lecz przede wszystkim od ich ilości.

Zofia Czapiga

ОТГЛАГОЛЬНЫЕ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ С НУЛЕВЫМ ФОРМАНТОМ  
В ПРИГЛАГОЛЬНОЙ ПОЗИЦИИ В НАУЧНЫХ ТЕКСТАХ  
ПОЛЬСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ

Резюме

Статья посвящена семантико-синтаксической характеристике девербативов с нулевым формантом в приглагольной позиции в научных текстах польского и русского языков. Примарной функцией девербативов является осложнение структуры простого предложения путем углубления субъектно-предикатной перспективы высказывания в рамках обязательных компонентов семантической структуры. Актантная позиция девербатива возможна лишь при глаголах-модификаторах, глаголах-компенсаторах, глаголах логического отношения (компликаторах), каузативных, ментальных и квалификативных глаголах. Сочетание девербатива с полнозначенательными глаголами ведет к полипредикативности предложения, конструкции же с неполнозначенательными глаголами образуют аналитическую форму главного предиката.

*Zofia Czapiga*

VERBAL NOUNS WITH ZERO FORMATIVE  
IN THE POSITION NEXT TO THE VERB  
IN ACADEMIC WRITING IN POLISH AND RUSSIAN

Summary

The article discusses semantic and syntactic characteristics of deverbatives with zero formative in position next to the verb in academic writing in Polish and Russian languages. The primary function of deverbatives is making the structure of a simple sentence more complex by developing the subject-predicate perspective. Collocation of a verb noun and a verb with full semantic meaning leads to the polypredicative sentence and collocation of a verb noun with an auxiliary verb makes the analytic form of the main predicate.